

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM HÀ NỘI

VŨ THỊ MAI HƯƠNG

**NGHIÊN CỨU SỰ PHÁT TRIỂN
NÔNG NGHIỆP ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI**

Chuyên ngành: Địa lý học

Mã số: 62.31.05.01

LUẬN ÁN TIẾN SĨ ĐỊA LÝ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

1. GS.TS. Đỗ Thị Minh Đức
2. PGS.TS. Hoàng Văn Chức

HÀ NỘI - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi.

Các số liệu, kết quả nêu trong luận án là trung thực và chưa từng được công bố trong những công trình để bảo vệ bất kỳ một học vị nào.

Tác giả luận án

Vũ Thị Mai Hương

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt quá trình thực hiện luận án, tôi đã nhận được rất nhiều sự giúp đỡ của các thầy cô giáo, các nhà khoa học, đồng nghiệp, bạn bè và những người thân.

Lời đầu tiên, tôi xin bày tỏ lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc tới GS.TS. Đỗ Thị Minh Đức, GS.TS. Nguyễn Viết Thịnh, PGS.TS. Hoàng Văn Chức là những Thầy, Cô giáo đã trực tiếp dìu dắt, chỉ bảo, hướng dẫn cho tôi những kiến thức quý báu và giúp đỡ tôi về mọi mặt để hoàn thành luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Phòng Sau Đại học, Phòng Tài chính - Kế toán, Ban Chủ nhiệm Khoa Địa lý, tập thể giáo viên và cán bộ công nhân viên Khoa Địa lý mà trực tiếp là các Thầy, Cô giáo ở Bộ môn Địa lý Kinh tế - Xã hội đã giúp đỡ tôi về tinh thần, vật chất, kiến thức và thời gian để tôi hoàn thành quá trình học tập và thực hiện luận án.

Tôi trân trọng cảm ơn sự giúp đỡ nhiệt tình của Sở NN & PTNT Hà Nội, Viện Chính sách và Chiến lược Phát triển Nông nghiệp Nông thôn, UBND một số xã của huyện Đông Anh và Gia Lâm. Tôi đặc biệt cảm ơn chú Nguyễn Ngọc Hiệp, chú Lý Bá Quang, cô Phạm Minh Hằng ở Sở NN & PTNT Hà Nội; các bác nông dân ở xã Vân Nội, Tiên Dương, Nam Hồng, Phù Đổng, Dương Hà, Trung Màu đã tạo điều kiện thuận lợi và giúp đỡ tôi trong quá trình thu thập số liệu và điều tra thực địa.

Cuối cùng cho tôi bày tỏ lòng biết ơn tới gia đình tôi: bố, mẹ, chồng và những người thân đã luôn chia sẻ, động viên, chăm sóc và tạo điều kiện cho tôi trong suốt thời gian học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận án.

Tôi xin trân trọng cảm ơn!

Tác giả luận án

Vũ Thị Mai Hương

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu đề tài	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	10
4. Giới hạn nghiên cứu	11
5. Quan điểm nghiên cứu	11
6. Phương pháp nghiên cứu	12
7. Những đóng góp chủ yếu của đề tài	14
8. Cấu trúc của đề tài	14
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN VỀ PHÁT TRIỂN NÔNG NGHIỆP ĐÔ THỊ	15
1.1. Cơ sở lý luận về phát triển nông nghiệp đô thị	15
1.1.1. Một số khái niệm cơ bản	15
1.1.2. Vai trò của nông nghiệp đô thị	17
1.1.3. Đặc điểm của nông nghiệp đô thị	18
1.1.4. Các nhân tố ảnh hưởng đến phát triển nông nghiệp đô thị	21
1.1.5. Một số lý thuyết liên quan đến phát triển nông nghiệp đô thị	26
1.1.6. Các tiêu chí đánh giá phát triển một số ngành sản xuất đặc trưng của nông nghiệp đô thị và vận dụng cho Hà Nội	27
1.1.7. Một số hình thức tổ chức không gian sản xuất của nông nghiệp đô thị	31
1.2. Thực tiễn phát triển nông nghiệp đô thị ở các đô thị trực thuộc Trung ương	34
1.2.1. Vài nét khái quát về phát triển nông nghiệp đô thị ở Việt Nam	34
1.2.2. Thực tiễn phát triển nông nghiệp đô thị ở các đô thị trực thuộc Trung ương	35
1.3. Tiểu kết chương 1	43
Chương 2. CÁC NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN PHÁT TRIỂN NÔNG NGHIỆP ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI	44
2.1. Vị trí địa lý	44
2.2. Nhân tố kinh tế - xã hội	46
2.2.1. Dân số và lao động	46
2.2.2. Thị trường tiêu thụ	49

2.2.3. Vốn đầu tư.....	50
2.2.4. Khoa học - công nghệ	51
2.2.5. Công nghiệp hóa và đô thị hóa.....	52
2.2.6. Cơ sở hạ tầng và cơ sở vật chất kỹ thuật.....	53
2.2.7. Thể chế và chính sách nông nghiệp	59
2.3. Nhân tố tự nhiên	60
2.3.1. Địa hình.....	60
2.3.2. Đất	61
2.3.4. Nước.....	67
2.3.5. Sinh vật.....	68
2.4. Tiểu kết chương 2	68
2.4.1. Thuận lợi	68
2.4.2. Khó khăn	69
Chương 3. HIỆN TRẠNG PHÁT TRIỂN NÔNG NGHIỆP ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI GIAI ĐOẠN 2001 - 2011.....	70
3.1. Vai trò, vị trí của nông nghiệp đô thị trong nền kinh tế của Thủ đô	70
3.1.1. Tốc độ tăng trưởng, quy mô, cơ cấu giá trị sản xuất nông - lâm - thủy sản ...	70
3.1.2. Tốc độ tăng trưởng, quy mô, cơ cấu giá trị sản xuất nông nghiệp.....	71
3.1.3. Nông nghiệp đô thị ở Hà Nội và một số đóng góp cho xã hội và môi trường	72
3.2. Hiện trạng phát triển nông nghiệp đô thị ở Hà Nội.....	73
3.2.1. Ngành chăn nuôi	73
3.2.2. Ngành trồng trọt	86
3.2.3. Ngành dịch vụ nông nghiệp	113
3.2.4. Nghiên cứu trường hợp chăn nuôi bò sữa ở huyện Gia Lâm và sản xuất rau an toàn ở huyện Đông Anh	114
3.2.5. Một số hình thức tổ chức không gian sản xuất của nông nghiệp đô thị ở Hà Nội..	125
3.3. Tiểu kết chương 3.....	134
3.3.1. Những kết quả đạt được	134
3.3.2. Những tồn tại cần khắc phục.....	135
Chương 4. ĐỊNH HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN NÔNG NGHIỆP ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI ĐẾN NĂM 2020.....	137
4.1. Những căn cứ xây dựng định hướng phát triển nông nghiệp đô thị ở Hà Nội... 137	

4.1.1. Bối cảnh phát triển	137
4.1.2. Định hướng phát triển không gian đô thị	138
4.1.3. Dự báo một số yếu tố tác động.....	139
4.2. Quan điểm, mục tiêu và định hướng phát triển nông nghiệp đô thị ở Hà Nội đến năm 2020	141
4.2.1. Quan điểm phát triển.....	141
4.2.2. Mục tiêu phát triển	141
4.2.3. Định hướng phát triển	143
4.3. Giải pháp phát triển nông nghiệp đô thị ở Hà Nội đến năm 2020.....	151
4.3.1. Quy hoạch phân vùng sản xuất	151
4.3.2. Đầu tư ứng dụng tiên bộ khoa học - công nghệ	153
4.3.3. Phát triển thị trường và xúc tiến thương mại	154
4.3.4. Tăng cường huy động và sử dụng vốn đầu tư.....	155
4.3.5. Hoàn thiện hệ thống cơ sở hạ tầng và cơ sở vật chất kỹ thuật.....	156
4.3.6. Đào tạo phát triển nguồn nhân lực	156
4.3.7. Bổ sung, hoàn chỉnh chính sách.....	157
4.4. Tiểu kết chương 4.....	159
KẾT LUẬN	160
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CÔNG BỐ.....	161
TÀI LIỆU THAM KHẢO	162
PHỤ LỤC.....	173

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Tiếng Việt

TT	Chữ viết tắt	Chữ viết đầy đủ
1	CNH	Công nghiệp hóa
2	DTTN	Diện tích tự nhiên
3	ĐTH	Đô thị hóa
4	ĐBSH	Đồng bằng sông Hồng
5	HTX	Hợp tác xã
6	KH - CN	Khoa học - công nghệ
7	KT - XH	Kinh tế - xã hội
8	NN & PTNT	Nông nghiệp và phát triển nông thôn
9	NNĐT	Nông nghiệp đô thị
10	NTQD	Nông trường quốc doanh
11	NXB	Nhà xuất bản
12	RAT	Rau an toàn
13	TP	Thành phố
14	UBND	Ủy ban nhân dân

Tiếng Anh

TT	Chữ viết tắt	Nghĩa nguyên gốc	Nghĩa tiếng Việt
1	AVRDC	Asian Vegetable Research and Development Center	Trung tâm phát triển và nghiên cứu rau châu Á
2	CFP	Cities Feeding People	Các thành phố nuôi dưỡng con người
3	CIP	International Potato Center	Trung tâm khoai tây quốc tế
4	DSE	German Foundation for International Development	Quỹ phát triển quốc tế Đức
5	FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations	Tổ chức lương thực và nông nghiệp của Liên Hợp Quốc
6	GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit	Tổ chức dịch vụ hợp tác phát triển Cộng hòa Liên bang Đức
7	IDRC	International Development Research Centre	Trung tâm nghiên cứu phát triển quốc tế Canada
8	IFPRI	International Food Policy Research Institute	Viện nghiên cứu chính sách lương thực quốc tế
9	IIRR	International Institute of Rural Reconstruction	Viện tái thiết nông thôn quốc tế Philippin
10	ISBN	International Standard Book Number	Mã số tiêu chuẩn quốc tế cho sách

TT	Chữ viết tắt	Nghĩa nguyên gốc	Nghĩa tiếng Việt
11	NRI	Natural Resources Institute	Viện tài nguyên thiên nhiên Vương quốc Anh
12	RUAF	International Network of Resource centres on Urban Agriculture and Food security	Trung tâm tài nguyên về nông nghiệp đô thị và an ninh lương thực quốc tế
13	UNDP	United Nations Development Programme	Chương trình phát triển của Liên Hợp Quốc
14	USA	United States of America	Hợp chủng quốc Hoa Kỳ
16	UWEP	Urban Waste Expertise Programme	Chương trình giám sát chất thải đô thị
17	WB	World Bank	Ngân hàng thế giới

DANH MỤC CÁC BẢNG SỐ LIỆU

Bảng 2.1. Dân số và mật độ dân số của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	46
Bảng 2.2. Thu nhập bình quân 1 người 1 tháng của TP Hà Nội so với cả nước và một số đô thị khác năm 2010 (giá thực tế)	48
Bảng 2.3. Tổng số lao động và cơ cấu lao động nông thôn TP Hà Nội.....	48
Bảng 2.4. Nhu cầu tiêu thụ lương thực, thực phẩm của TP Hà Nội	50
Bảng 2.5. Vốn đầu tư cho nông nghiệp (vốn nhà nước) của TP Hà Nội	51
Bảng 2.6. Hiện trạng mạng lưới giao thông đường bộ ở TP Hà Nội năm 2010	54
Bảng 2.7. Hiện trạng giao thông nông thôn ở TP Hà Nội năm 2011.....	55
Bảng 2.8. Hệ thống phân phối nông sản của TP Hà Nội chia theo hạng năm 2011	56
Bảng 2.9. Hiện trạng sử dụng đất sản xuất nông nghiệp của TP Hà Nội năm 2007 và 2011	63
Bảng 2.10. Biến động đất sản xuất nông nghiệp của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	64
Bảng 2.11. Một số đặc trưng trung bình khí hậu ở TP Hà Nội.....	65
Bảng 3.1. Tăng trưởng giá trị sản xuất nông - lâm - thủy sản của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá cố định 1994).....	70
Bảng 3.2. Quy mô và cơ cấu giá trị sản xuất nông - lâm - thủy sản của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	71
Bảng 3.3. Tăng trưởng giá trị sản xuất nông nghiệp của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá cố định 1994).....	71
Bảng 3.4. Quy mô và cơ cấu giá trị sản xuất nông nghiệp của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	72
Bảng 3.5. Giá trị và cơ cấu giá trị sản xuất ngành chăn nuôi của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	73

Bảng 3.6. Số lượng đàn vật nuôi và sản phẩm chăn nuôi của TP Hà Nội so với cả nước và vùng ĐBSH năm 2007 và 2011	74
Bảng 3.7. Biến động đàn vật nuôi và sản phẩm chăn nuôi của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 ..	75
Bảng 3.8. Giá trị và cơ cấu giá trị sản xuất của chăn nuôi gia súc ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	76
Bảng 3.9. Cơ cấu đàn gia súc và sản lượng thịt gia súc của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 .	77
Bảng 3.10. Đàn bò và cơ cấu đàn bò của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	79
Bảng 3.11. Giá trị và cơ cấu giá trị sản xuất của ngành chăn nuôi gia cầm ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	84
Bảng 3.12. Tổng đàn gia cầm và sản phẩm của ngành chăn nuôi gia cầm ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	85
Bảng 3.13. Giá trị và cơ cấu giá trị sản xuất ngành trồng trọt của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	87
Bảng 3.14. Diện tích và cơ cấu diện tích các loại cây trồng của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 ..	88
Bảng 3.15. Giá trị sản xuất nông nghiệp trên 1 ha (giá thực tế).....	88
Bảng 3.16. Diện tích, năng suất, sản lượng lúa của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	89
Bảng 3.17. Diện tích, năng suất, sản lượng lúa chất lượng cao của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	90
Bảng 3.18. Diện tích, năng suất, sản lượng lúa đông xuân và lúa mùa của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	91
Bảng 3.19. Giá trị sản xuất và diện tích cây rau, đậu thực phẩm của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	92
Bảng 3.20. Diện tích, năng suất, sản lượng rau của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	93
Bảng 3.21. Diện tích, năng suất, sản lượng rau của TP Hà Nội chia theo mùa vụ, giai đoạn 2001 - 2011	94
Bảng 3.22. Diện tích, năng suất, sản lượng RAT của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	96
Bảng 3.23. Diện tích, năng suất, sản lượng RAT của TP Hà Nội chia theo mùa vụ.....	98
Bảng 3.24. Cơ cấu diện tích canh tác RAT của Hà Nội phân theo quy trình sản xuất.....	98
Bảng 3.25. Tỷ trọng giá trị và diện tích cây ăn quả so với cây lâu năm.....	100
Bảng 3.26. Diện tích và sản lượng cây ăn quả của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	101
Bảng 3.27. Diện tích cho sản phẩm các cây ăn quả chính giai đoạn 2001 - 2011	102
Bảng 3.28. Sản lượng thu hoạch của các cây ăn quả chính giai đoạn 2001 - 2011	104
Bảng 3.29. Cơ cấu chủng loại hoa - cây cảnh chính của TP Hà Nội năm 2011	110
Bảng 3.30. Giá trị và cơ cấu giá trị sản xuất dịch vụ nông nghiệp của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 (giá thực tế).....	114

Bảng 3.31. Số hộ nông nghiệp của TP Hà Nội năm 2001, 2006 và 2011	126
Bảng 3.32. Số trang trại của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011 chia theo loại hình.....	127
Bảng 3.33. Một số chỉ tiêu bình quân của trang trại nông nghiệp ở TP Hà Nội.....	129
Bảng 4.1. Quy hoạch sử dụng đất sản xuất nông nghiệp ở TP Hà Nội đến năm 2015 và 2020	139
Bảng 4.2. Dự báo dân số TP Hà Nội đến năm 2015 và 2020	140
Bảng 4.3. Dự báo nhu cầu một số nông sản thực phẩm chính của TP Hà Nội.....	141

DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ

Biểu đồ 2.1. Gia tăng dân số ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	47
Biểu đồ 2.2. Số dân đô thị của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	53
Biểu đồ 3.1. Đàn lợn và sản lượng thịt lợn của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	77
Biểu đồ 3.2. Đàn bò thịt và sản lượng thịt bò của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	80
Biểu đồ 3.3. Đàn bò sữa và sản lượng sữa bò của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	82
Biểu đồ 3.4. Giá trị sản xuất/1ha đất gieo trồng phân theo nhóm cây năm 2011	88
Biểu đồ 3.5. Cơ cấu diện tích cây ăn quả của TP Hà Nội năm 2011	102
Biểu đồ 3.6. Diện tích gieo trồng và giá trị sản xuất hoa - cây cảnh của TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011	107

DANH MỤC CÁC BẢN ĐỒ

Bản đồ 2.1. Bản đồ hành chính TP Hà Nội năm 2007 và 2011.....	45
Bản đồ 2.2. Các nhân tố KT - XH ảnh hưởng đến phát triển NNĐT ở Hà Nội.....	60
Bản đồ 2.3. Biến động sử dụng đất sản xuất nông nghiệp ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	65
Bản đồ 2.4. Các nhân tố tự nhiên ảnh hưởng đến phát triển NNĐT ở Hà Nội.....	68
Bản đồ 3.1. Phát triển ngành chăn nuôi ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	87
Bản đồ 3.2. Phát triển ngành trồng trọt ở TP Hà Nội giai đoạn 2001 - 2011.....	114
Bản đồ 3.3. Tổ chức không gian sản xuất của NNĐT ở Hà Nội năm 2011.....	133
Bản đồ 4.1. Quy hoạch tổ chức không gian lãnh thổ TP Hà Nội đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030.....	137
Bản đồ 4.2. Định hướng phát triển NNĐT ở Hà Nội đến năm 2020.....	146
Bản đồ 4.3. Định hướng tổ chức không gian sản xuất của NNĐT ở Hà Nội đến năm 2020.....	150